

DR. LWIGI MIZZI

Ta' GUZE' DIMECH DEBONO

PAJZAN kbir tagħna, li bil-pinna u b'setgħat oħra hadem shih biex igholli Artna u Lsien Artna, huwa bla dubju Lwigi Mizzi.

Lwigi Mizzi kien bin il-Magistrat Dr. Franġisku, u twieled ġewwa Ghawdex fis-sena 1847.

Billi skond iz-zokk il-fergħa, għalhekk mar jistudja Pisa għall-istess professjoni ta' missieru.

Mill-Università t'hemm u t'Artna huwa ha l-Lawrja meta kellu 21 sena. Bħala avukat ma damx ma kellu okkażjoni li juri ruhu 'l bogħod minn xtajtietna. Ghax darba fost l-oħrajn, Sir Adrijanu Dingli, li kien Ghawdxi kbir iehor, għarrfu li kieku kien jaf bil-Grieg, allura seta' jmur jiddefendi kawża fuq somma ta' £73,000 ġewwa l-Qorti ta' Atene.

Imma Dr. Lwigi Mizzi għaraf jirbaħ dak is-saram billi fi żmien sitt xhur tgħallem l-Ilsien imsemmi, u mbagħad iddefendieha b'suċċess li għamlu tassew magħruf mal-Lvant kollu.

L-istess haġa għamel bl-Ilsien Russu meta htieġu għal kawża kbira oħra. Ghax tabilhaqq bil-letteratura kompluta tagħhom u bit-taħriġ shih daqs li kieku bniedem tal-post, Dr. Lwigi Mizzi tgħallem hdaqs l-Ilsien barrani, minbarra wkoll hafna djaletti Orientali.

Imfittex kif kien, huwa tgħidx kemm ivvjagġa minn art għal oħra biex jiddefendi kawzi ta' l-aqwa aġenziji ta' vapuri.

Imma l-qagħda tiegħu regolari kienet f'Kostantinopli fejn mar wara li żżewweg lill-ewwel mara tiegħu fl-1872, u fejn dam 45 sena.

Magħruf bħala l-aqwa avukat t'hemm, hu kien imfittex għall-pariri għaqlin tiegħu sa minn slaten, prinċipijiet u kbarat oħra.

Mhux ta' b'xejn li bosta Ġnus u Stati ma baqgħux lura li jwegġhuh kif kien jixraqqu.

Għalhekk insibuh maħtur Kavalier u aqwa minn Kavalier ta' Ordnijiet differenti u ta' Saltnijiet differenti, bħal "L-Ordni tas-Sepulkru Mqaddes ta' Ġerusalem" mill-Vatikan, "L-Ordnijiet Rjali Inġliż ta' San Mikiel u San Ġorġ", "L-Ordni Rjali tal-Kuruna ta' l-Italja", "L-Ordni Rjali ta' Izabella l-Kattolika" ta' Spanja, "L-Ordni Imperjali ta' Osmanie" tat-Turkija u "L-Ordni Imperjali tax-Xemx u l-Iljun" tal-Persja.

Aktar minn hekk il-Greċja għamlitu l-ewwel Kavalier u

tmien snin wara wkoll Kommandatur, waqt li r-Rumanija ghamlitu fl-1905 Kavalier Uffiċjali u mbagħad bid-degriet Nru. 5384 wegħhitu wkoll bil-Midalja tal-Gublew ta' Karlu I.

Imma barra milli bhala bniedem legali u lingwista mill-kbar nett, Dr. Lwiġi Mizzi kellu mertu oħra li għalihom issemma mhux tfit.

Il-kollezzjoni ta' bosta eluf ta' haġar imfittex, li huwa halla lill-Mużew Nazzjonali tagħna, tfakkarna sew li kien ġijologista xejn inqas kbir.

Bintu Emily bdiet tissejjaħ: "Ir-Rużinjol ta' l-Ambaxxata Ingliża f'Kostantinopli" minhabba l-kant tagħha mhux hliet għax wirtet minnu dak l-ispirtu, billi huwa wkoll kien mużiċista — jikteb u jsemma l-mużika.

Bhala astronomu, li xejn inqas kien, huwa ma rabiex bi kbira li jibdel il-villa tiegħu f'dik il-Belt Kapitali tat-Turkija fl-aqwa laboratorju t'hemm imghammar b'teleskopji u strumenti oħra matematiċi meħtieġa mix-xjenzati kbar, li kienu sikwit imorru jżuruh.

Dr. Lwiġi Mizzi ried li l-pinna tkun biċċa għodda oħra biex biha jaġhmel isem. Huwa kiteb kotba u ġurnali fejn seta' jedha kemm irid bil-kitba tiegħu.

Hemm kellu ż-żewġ ġurnali "Levant Herald" u l-"Eastern Express", li tagħhom dam editur 14-il sena.

Mingħajr dubju l-ġurnaliżmu f'idejhim flimkien mal-professjoni legali u hiltu fl-Ilmsna swewlu mhux tfit biex ikun l-Anglu Kustodju ta' ħutu l-Maltin imxerxa f'dik l-art Mawmettana.

Biex kieku bhala ġirien tagħna jaqsmu ma' niesna nsiefra fil-qagħda privileġġjata li Dr. Lwiġi Mizzi poġġa fiha lill-Maltin u lill-Għawdxin, it-Talġani ippreferew li jkollhom lilu bhala President tal-Komunità tagħhom milli xi wiehed minnhom stess biex jitkellem għalihom.

Fuq kollox 3,500 Insara Armeni jafu hajjithom lilu billi huwa kien li x'hin tkellem għalihom m'Abdul Hamid II spiccat fix-xejn dik il-kundanna kiefra li kien hemm diġà mgħoddija biex jiġu lkoll imgharrqa ġewwa l-Bosforu talli rvellaw kontra l-hakkiema Mawmettani tagħhom.

Għalkemm fis-sewwa biss il-pajżan tagħna kien il-moħħ u mhux l-id il-leminija ta' l-imsemmi Abdul Hamid, imma meta aktar tard dak is-Sultan ġie mirbuħ minn Kemal Paxà, il-forza tad-destin f'nofs dik il-fixla kollha laqtet lilu wkoll b'sentenza tal-mewt.

Quddiem theddida magħmula bl-addoċ li bniedem hekk

kbir, li b'hiltu tghidx kemm warrab għawġ minn fost Ġnus, il-Ġvern Inġliż hasibha tajjeb li harrbu fuq vapur navali għal Art twelidu.

Hawn bir-raġun kollu nġhażel Kuratur tal-Mineraloġija fil-Mużew Nazzjonali tagħna fejn tassew wera xi jsarraf f'hekk.

Mal-ghotja ta l-Awtonomija għall-ewwel darba lill-Artna, Dr. Lwiġi Mizzi ried li fil-politika ma jagħmilx għajb lil huħ Dr. Fortunat Mizzi u lil neputih Dr. Enriku Mizzi billi kien diġà ssieheb ma' Sir Gerald (wara Lord) Strickland fit-twaqqif ta' partit politiku—il-Partit Kostituzzjonali.

Imlaħhaq Rappreżentant tal-Poplu fil-Parlament tagħna, huwa ma waqafx iħabrek biex l-Ilsien Malti jkun—kif messu dejjem kien—Ilsien Uffiċjali ta' l-istess art fejn huwa mitkellem.

Din il-ħtieġa nħasset wisq akbar ġewwa l-Qrati tagħna meta b'hekk il-bniedem sar ikun jaf x'jintqal favur u kontra tiegħu; kif fuq kollox jifhimha l-imħallef sa mill-ewwel, u mhux biss meta jgħidulu li ħeles jew... wehel daqshekk ħabs, multa eċċ., kif kien isir qabel.

Bil-ktieb tiegħu "What is the Maltese Language" huwa nqeda bit-tagħlim li kellu ta' l-Ilsna l-oħra kif ukoll bil-mawrien tiegħu qalb nies oħra biex fisser ċar kif l-Ilsien tagħna huwa missier Ilsna, li tagħhom huwa magħdud mhux ħlief bħala djalett l-aktar dgħajjef.

Billi Malti tajjeb ikun Kattoliku tajjeb, Dr. Lwiġi Mizzi ġie li fetax bwietu b'riżq xi knejjes ta' hawn Malta kif ukoll ta' barra.

Il-knejjes ta' San Franġisk tal-Belt, kif ukoll dik ta' Sant'Antnin ġewwa Pera, subborg ta' Kostantinopli fit-Turkija, fejn kien, jistgħu jissemew bħala żewġ eżempji ta' hekk.

Terġa', huwa ma kien ebda Epoluni ma' xi Lażżru ta' żmienu, għax il-purċissjonijiet, li kien ikollu ta' nies li jixtiequ xi għajnuna jew oħra minn għandu, huma msemmija minn bosta kittieba ta' żmienu.

Hekk ukoll ħaseb biex jagħni lil Ġensu mhux biss b'dik il-kollezzjoni ta' ħaġar prezzjuż, li qamitlu l-eluf ta' liri, imma wkoll b'sett linef mill-isbaħ bħala tagħmir għall-Auberge d'Aragon, f'dak iż-żmien ir-residenza uffiċjali tal-Prim Ministru.

Imma seba' snin wara li żżewweġ it-tieni darba, billi kien romol fl-1924, huwa waqaf minn din il-ħidma mħegġa tiegħu għax ta' 88 sena huwa miet nhar it-13 ta' Awissu, 1935.

Bil-mewt tiegħu d-dinja tilfet bniedem kbir u Malta tilfet iben kbir.